

Pomnik wojenny w Markocicach

Czytamy historię zapisaną w kamieniu

1. Czym wyróżniają się pomniki poległych w I Wojnie Światowej?
2. Jak trafić do pomnika w Markocicach?
3. Historia pomnika.
4. Jak dziś wygląda pomnik?
5. Inne pomniki poległych w I W.Ś. w naszej gminie.

Zapraszamy wszystkich posiadających wiedzę na temat pomnika do wspólnego czytania historii zapisanej w kamieniu

Czym wyróżniają się pomniki poległych w I Wojnie Światowej?

Pomniki wojenne upamiętniają zwykłych żołnierzy, mieszkańców miejscowości, w której się znajdują, poległych i zaginionych w zawierusze wojennej lat 1914 – 1918. W szeregi armii niemieckiej wcielono 11 mln ludzi, około 2 mln poległo na frontach Europy a około 1 mln zaginęło lub trafiło do niewoli. Praktycznie, w każdej miejscowości był ktoś, kto nie wrócił z wojny do domu. Kilka lat po zakończeniu konfliktu zaczęto upamiętniać poległych współmieszkańców fundując pomniki, obeliski, głazy i tablice pamiątkowe. Lokalizowano je przy kościołach, na cmentarzach lub w reprezentacyjnych punktach miejscowości.

Wspólną cechą wszystkich pomników jest wykaz mieszkańców danej wsi, którzy stracili życie na wojnie oraz informacja o tym, że polegli w wojnie w latach 1914 – 1918. Lista zawiera imiona, nazwiska, wiek lub datę śmierci, czasem miejsce śmierci lub stopień wojskowy. Niektóre pomniki zostały wzbogacone o ozdobne detale architektoniczne w postaci rzeźb lub płaskorzeźb. Najczęściej spotykane są: Krzyż Żelazny, hełm, wieniec laurowy, liście dębu, miecz i bagnet. Bardziej wyszukane ozdoby to lew, orzeł, anioł czy wierzba płacząca. Miejsce pamięci wyróżniano przez otoczenie niskim płotkiem lub specjalną roślinnością.

Pomniki poległych w I wojnie światowej liczą obecnie około 80 – 90 lat. Wiele z nich usunięto, zniszczono lub po skuciu niemieckich napisów zamieniono na inne.

Nasz pomnik w Markocicach miał szczęście i mimo dewastacji przetrwał. Od nas zależy jego dalszy los.

Jak trafić do pomnika w Markocicach?

Pomnik stoi na bezimiennym wzgórzu, które tłumacząc z niemieckiego można nazwać Górą Wartownika (*niem. Wachberg*), na wysokości około 340 m n.p.m. Dla porównania, znany mieszkańcom Bogatyni Obserwator ma wysokość 315,2 m n.p.m. Myślę, że właśnie termin „Obserwator” byłby najlepszym tłumaczeniem przedwojennej nazwy wzgórza, ale być może omyłkowo Górę Kamień (*niem. Stein*) ochrzczono Obserwatorem i nazwa ta zadomowiła się wśród mieszkańców.

Góra Wartownika to wydłużone wzniesienie ciągnące się za dawnym folwarkiem, dziś „Tawerną”, w kierunku kamieniołomu bazaltu w Markocicach. Jest w większości porośnięte dzikimi łąkami z pojedynczymi grupami drzew i krzewów, a w okolicy kamieniołomu – niewielkim lasem. Na zachodnim zboczu znajdują się zabudowania ulicy Górskiej.

Pomnik został ustawiony w grupie starych lip, z których do dziś od strony południowej przetrwało jedno, w części wypalone drzewo. Spróchniały pień drugiej lipy można zobaczyć w zaroślach tuż koło pomnika po jego wschodniej stronie. Miejsce pamięci wyróżniono sadząc dookoła krzewy głogu, tak że dziś tworzą zwarty żywopłot w kształcie okręgu z wejściem od ulicy Górskiej. Od lat nie używana ścieżka całkowicie zarosła i dziś wygodniej jest iść drogą polną skręcając za „Tawerną” w prawo.

Dla pomnika wybrano nieprzypadkowe miejsce. W latach 70-tych XIX wieku odkryto tu pogańskie cmentarzysko z epoki brązu z lat od 1000 do 700 p.n.e. oraz przedmioty ze średniowiecza. W wykopaliskach aktywnie uczestniczył ówczesny nauczyciel szkoły podstawowej w Markocicach pan Schwarz wraz z młodzieżą. Ekspozycje można było zobaczyć w muzeach w Zittau, Bautzen i Dreźnie, być może są tam do dziś.

Z okolic pomnika roztaczają się piękne widoki na trzy kraje. Gdy odwrócimy się na południe widzimy wzniesienia Pogórza Izerskiego, na wprost Graniczny Wierch (643 m n.p.m.) z wiatrakami, a na prawo Guślarz (556 m n.p.m.). Gdy popatrzymy na wschód zobaczymy na horyzoncie Góry Izerskie, a bliżej dwa łagodne, zalesione wzniesienia: Spicak (724 m n.p.m.) i Strzovy Vrch (710 m n.p.m.) - tereny źródłiskowe Miedzianki. Dostrzeżemy kominy Detrichova, kamieniołom w Hermanicach oraz niedawno odnowiony stary cmentarz, położony na wzgórzu przy znanej Bogatynianom ścieżce rowerowej. Najrozleglejszy jest widok na zachód, gdzie pod panoramą Gór Łużyckich widzimy wiatraki nad Nysą, bliżej kopalnię, zabudowania Jasnej Góry, Bogatynię i tuż pod nami Markocice.

W panoramie Gór Łużyckich wyróżnia się spłaszczona sylwetka Hochwaldu 749 m n.p.m. (czes. *Hvozď*) z wieżą widokową i schroniskiem, przez szczyt którego biegnie granica czesko-niemiecka. W głębi można rozróżnić wierzchołek Lausche (czes. *Luz*) 793 m n.p.m. – najwyższy szczyt Gór Łużyckich.

Miejsce jest atrakcyjne nie tylko dla miłośników historii czy fanów turystyki odkrywczej, ale także dla lubiących podziwiać krajobrazy i spacerować z dala od ulic miasta. Polecam wszystkim wyprawę na pomnik. Warto wybrać się tu z aparatem fotograficznym i lornetką, trzeba jednak uważać na pokrzywy i kłujące zarośla.

Historia pomnika

Markocice były pierwszą w okolicy gminą, która ufundowała pomnik swoim czterdziestu trzem mieszkańcom poległym w I Wojnie Światowej. Pomnik został poświęcony przez proboszcza Seilera z Bogatyni w dniu 11 września 1921 roku. Wykonały go firmy „Hofmann” i „Brendler&Dorig” z Bogatyni. Do budowy użyto wapienia muszlowego sprowadzonego z Bawarii. Ściany boczne i postument zrobiono z cementu wymieszanego z okruskami wapienia, natomiast postać orła wyrzeźbiono w bloku wapiennym. Trzon wybudowano z cegły zamurując pamiątkową butelkę z nazwiskami poległych oraz członków komitetu budowy pomnika i ówczesnej rady gminy. Na przedniej płycie umieszczono wypukły napis, który w tłumaczeniu na polski brzmi: „Ku pamięci poległych z gminy Markocice – I Wojna Światowa 1914/18”. Na płytach bocznych i płycie tylnej wykuto imiona, nazwiska, daty urodzenia i śmierci wszystkich 43 poległych. Nazwiska zostały uszeregowane wg dat śmierci a napisy pomalowano dla lepszej czytelności.

Ozdobą skromnego pomnika była znajdująca się na szczycie postać orła wykonana przez rzeźbiarza Fischera. Był to zraniony ptak, który usiłuje podnieść się i na nowo wzbić do lotu. Projekt pomnika wykonał nauczyciel szkoły rzemiosła w Zittau – pan Schorisch. Ze względu na artystyczne przedstawienie orła pomnik w Markocicach wyróżniał się spośród innych pomników wojennych zbudowanych w okolicy.

Jak dziś wygląda pomnik?

Pomnik jest zdewastowany a jego otoczenie zarośnięte. Brakuje orła, którego większe fragmenty można rozpoznać wśród kamieni odnajdywanych w zaroślach. Nie ma również południowej płyty bocznej ani żadnych jej pozostałości. Widok pokruszonych cegieł trzonu pomnika nasuwa przypuszczenie, że próbowano dostać się do „skarbu” ukrytego w jego wnętrzu. Być może wśród mieszkańców powojennych Markocic krążyła pogłoska o przedmiocie zamurowanym w pomniku, a wyobraźnia podsuwała obraz szkatułki pełnej klejnotów lub monet i to naraziło pomnik na dewastację. Zwykła butelka z karteczką zapisaną po niemiecku nie byłaby przecież atrakcyjnym łupem, chociaż z pewnością jest skarbem dla historyka.

Mimo, że w tym roku pomnik obchodzi swoje dziewięćdziesiąte urodziny, umieszczone na nim napisy są czytelne. Inskrypcja na frontowej stronie została wykonana dużymi, wypukłymi literami i daje się swobodnie odczytać. Imiona i nazwiska są bardzo zatarte i trudno czytelne. Prawie zupełnie niewidoczne są wykonane najmniejszymi literkami daty urodzenia i śmierci poległych.

W kronice Bogatyni napisanej przez Ludwiga Engelmana pod tytułem „Geschichte von Reichenau“ znajduje się spis poległych mieszkańców Bogatyni. Podano tam nazwisko, imiona, datę urodzenia, stan cywilny, zawód, jednostkę i stopień wojskowy, datę i miejsce śmierci z adnotacją czy żołnierz poległ w walce czy zmarł w szpitalu. Osobno wyróżniono mieszkańców Markocic, którzy nie urodzili się we wsi. W takim wypadku podano miejsce urodzenia. Przy pomocy spisu udało się odczytać i zweryfikować większość nazwisk widniejących na pomniku. Na płycie tylnej widocznych jest 15 nazwisk wrytych w trzech rzędach. Na płycie bocznej wschodniej jest ich 12 w dwóch rzędach. Dwa nazwiska Schumann i Neumann nie figurują w spisie poległych i poprawność ich odczytania nie została zweryfikowana. Poniżej przedstawione są odczytane inskrypcje z dwóch zachowanych tablic pamiątkowych.

KLAUS

EMIL

GARTNER

EDWIN

HELLACK

KURT

SCHUMANN?

MAX?

BRENDLER

OSKAR

HERRMANN

RICHARD

ZSCHIRNT

PAUL

LUDWIG

ERICH

KUPKY

ALFRED

BITTERLICH

EMIL

SCHONFELD

ARTHUR

SCHAFER

BRUNO

WEBER

EDMUND

SAUER

OSKAR

MAUERMANN

GUSTAW

THIEMANN

BRUNO

SELINGER

FRANZ

TRENKLER

MAX

HERWIG

EWALD

FIALA

ALFRED

FRANZ

EDMUND

RIEBEL

JOHANNES

GEISSLER

EDUARD

NEUMANN?

MAX?

HERFURTH

ROBERT

JAHNE

OSKAR

GARTNER

EDMUND

1. **KLAUS EMIL** ur. w Widuchowej nad Odrą (pow. gryfiński), kawaler, masarz w Opolnie, poległ w 1916 pod Souville we Francji w wieku 20 lat
2. **GARTNER EDWIN**, kawaler, grzebienniarz, poległ w 1917 we Francji w wieku 26 lat
3. **HELLACK KURT**, żonaty, stolarz, poległ we Francji w 1918 w wieku 29 lat
4. **BRENDLER OSKAR**, kawaler, cieśla, poległ w 1917 w Szampanii w wieku 19 lat
5. **HERRMANN RICHARD**, ur. w Rybarzowicach, kawaler, zaginął pod Beaucourt we Francji w 1918 w wieku 20 lat
6. **ZSCHIRNT PAUL**, żonaty, robotnik w fabryce, zginął w 1917 w Rumunii w wieku 34 lat jako podoficer
7. **LUDWIG ERICH** kawaler, poległ w 1918 we Francji w wieku 20 lat
8. **KUPKY ALFRED**, kawaler, pracownik cegielni, zaginął w 1918 w wieku 21 lat
9. **BITTERLICH EMIL**, ur. w Ebersbach, żonaty, właściciel ziemski, poległ w 1917 pod Moronvilliers we Francji w wieku 39 lat
10. **SCHONFELD ARTHUR**, kawaler, ślusarz, zmarł w 1919 w Markocicach w wieku 22 lat
11. **SCHAFER BRUNO**, kawaler, rzeźnik, zginął w 1918 we Francji w wieku 24 lat jako podoficer
12. **WEBER EDMUND**, żonaty, mistrz tkacki, zginął w 1917 w wieku 42 lat
13. **SAUER OSKAR**, żonaty, szkicował na budowie (?), zaginął w 1918 w wieku 25 lat
14. **MAUERMANN GUSTAW**, żonaty, robotnik w fabryce, zmarł w szpitalu polowym w 1918 w wieku 36 lat
15. **THIEMANN BRUNO**, kawaler, robotnik rolny, zmarł w 1918 w szpitalu w Charlottenburg w wieku 20 lat
16. **SELINGER FRANZ**, żonaty, woźnica, poległ w 1918 pod Piave we Włoszech w wieku 41 lat
17. **TRENKLER MAX**, kawaler, robotnik, zginął pod Metz w 1918 w wieku 27 lat
18. **HERWIG EWALD**, żonaty, pracownik cegielni, poległ na Węgrzech w 1918 w wieku 31 lat
19. **FIALA ALFRED**, kawaler, listonosz, zmarł w szpitalu polowym w 1918 w wieku 20 lat
20. **FRANZ EDMUND**, żonaty, robotnik w fabryce, zmarł w Markocicach w 1919 w wieku 43 lat
21. **RIEBEL JOHANNES**, żonaty, ur. w Schoenfeld koło Ostritz, robotnik budowlany, zmarł w 1918 w szpitalu polowym w Fourmis we Francji w wieku 25 lat
22. **GEISLER EDUARD**, ur. w Ober Berzdorf pod Frydlantem (Horni Pertoltice), żonaty, robotnik w fabryce, zmarł w 1919 w szpitalu na Morawach w wieku 39 lat
23. **HERFURTH ROBERT**, kawaler, robotnik w fabryce, zmarł w Markocicach w 1918 w wieku 23 lat
24. **JAHNE OSKAR**, kawaler, zmarł w szpitalu polowym we Francji w 1918 w wieku 33 lat
25. **GARTNER EDMUND**, kawaler, pracownik cegielni, zmarł w 1919 w Markocicach w wieku 27 lat

Inne pomniki poległych w I Wojnie Światowej w naszej gminie

1. Pomnik w Krzewinie przy kościele Św. Jana Chrzyciela. Ma postać kaplicy przy murze cmentarnym, w której szczycie widoczny jest charakterystyczny krzyż żelazny. Wewnątrz, po obu stronach wiszą nowe czarne tablice z nazwiskami i datami śmierci poległych, zaginionych i zmarłych w wyniku ran mieszkańców Krzewiny (Grunau) i Lutogniewic (Schonfeld). Upamiętniono 22 żołnierzy z Krzewiny i 22 z Lutogniewic. Po środku umieszczono identyczną tablicę z pożegnalnym wierszem w języku niemieckim.

2. Obelisk w Jasnej Górze na końcu wsi w drodze na Guślarz. Prosty, skromny pomnik jest w dobrym stanie, choć widoczne są ślady po kulach. Napisy są zatarte, ale w części możliwe jest ich odczytanie. Obok imion i nazwisk upamiętniono stopień wojskowy oraz datę i miejsce śmierci. Wymieniono szesnastu poległych, czterech zaginionych i czterech zmarłych odniesionych ran. W szczycie obelisku wyryto krzyż żelazny, a pod nim napis ku czci poległych za ojczyznę.

3. Zdewastowany pomnik w Zatoniu poniżej kościoła Św. Magdaleny. Pozostałością po pomniku jest śpiący lew, ale wszystkie napisy zostały usunięte. Ponad płaskorzeźbą lwa prawdopodobnie znajdowała się tablica z nazwiskami poległych mieszkańców.
Zobacz zdjęcie: <http://wroclaw.hydral.com.pl/394291.foto.html>
4. Odremontowany pomnik w Kopaczowie przy kościele Św. Józefa z 36-ścioma nazwiskami mieszkańców Kopaczowa i Oldrichova w Czechach.
Zobacz zdjęcia:
http://www.polegli.tgcp.pl/foto/2702_1.jpg
http://www.polegli.tgcp.pl/foto/2702_2.jpg
5. W Działoszynie na terenie cmentarza przy kościele znajduje się pomnik, który prawdopodobnie został przekształcony po 1945 r. Przesłanką, żeby tak sądzić jest krzyż żelazny oraz gałązki dębu i lauru widoczne w szczycie kaplicy. Pomnik jest w

dobrym stanie, ale obecnie upamiętnia mieszkańców poległych w II Wojnie Światowej oraz nazwiska i imiona osadników polskich.

Zobacz zdjęcie: http://www.denkmalprojekt.org/d_ost_gebiete/koenigshain.htm

6. W Sieniawce przy kościele Niepokalanego Poczęcia NMP, koło bramy kościelnej znajduje się pozostałość upamiętnienia poległych w postaci kamiennej tablicy z napisem "DEM GEDÄCHTNIS UNSERER GEFALLENEN HELDEN", co oznacza „Pamięć naszym poległym bohaterom”. Powyżej napisu prawdopodobnie znajdowała się tablica z nazwiskami poległych.

7. Kopaczowie na terenie cmentarza za kościołem Św. Józefa znajduje się pomnik przeniesiony z nieistniejącej dziś wsi Rybarzowice. Pomnik jest wyjątkowy ze względu na umieszczenie nazwisk poległych mieszkańców na symbolicznych nagrobkach ustawionych w dwóch półokręgach wokół bloku z inskrypcją mówiącą o przeznaczeniu pomnika. Blok stanowiący zasadniczą część pomnika został ozdobiony płaskorzeźbą ranionego gladiatora z opuszczonym mieczem, obok którego wyryto daty 1914 i 1918.

8. W Bogatyni pomnik znajdował się na wzgórzu na dzisiejszym osiedlu Chopina. Obecnie nie ma po nim żadnych śladów.

autor: Marzena Szkudlarek

Literatura

1. Friedrich Ludwig Engelmann: *Geschichte von Reichenau*, Reichenau 1930.
2. dr Gerard Kosmala, mgr Dagmara Chylińska “*Trudne dziedzictwo. Upamiętnienia poległych podczas I wojny światowej żołnierzy niemieckich na Śląsku.*”, praca opublikowana na stronie internetowej Zakładu Geografii Regionalnej i Turystyki Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego
<http://www.zgrit.uni.wroc.pl/>